

LÄNSSTYRELSEN
VÄSTRA GÖTALAND

Naturvård och fiske
Lennart Olsson

Beslut
2004-12-15

Diarienummer:
511-28643-2002
1487-2209

Sid
1(10)

Enligt sändlista

Bildande av Naturreservatet Dättern etapp 2, i Vänersborg och Grästorp kommuner

Innehåll

Länsstyrelsens beslut
Syftet med naturreservatet
Föreskrifter för naturreservatet
Uppgifter om naturreservatet
Beskrivning av naturreservatet
Planeringsbakgrund
Skälen för Länsstyrelsens beslut
Ärendets handläggning
Upplysningar
Kungörelse
Hur man överklagar

Bilagor

Bilaga 1. Översiktskarta
Bilaga 2. Beslutskarta
Bilaga 3. Skötselplan med bilagor
 3.1 Skötselplanekarta
 3.2 Sakägarförteckning
Bilaga 4. Hur man överklagar
Bilaga 5. Sändlista

Länsstyrelsens beslut

Länsstyrelsen beslutar med stöd av 7 kap 4§ miljöbalken (1998:808, MB) att det område, som avgränsats med den streckade röda begränsningslinje, på bifogad karta (bilaga 2) av skäl som angivits nedan, skyddas som naturreservat. Reservatets gränser märks ut i fält.

Reservatets namn skall vara *Naturreservatet Dättern* - etapp 2.

Med stöd av 3 § förordningen (1998:1252) om områdesskydd, fastställer Länsstyrelsen bifogad skötselplan, bilaga 3.

Syfte

Syftet med reservatet är att:

- bevara ett våtmarksområde av internationell betydelse för fågellivet och anslutande randområden med höga naturvärden.
- bevara och utveckla kultur- och naturvärden i form av strandängar, slåttermarker och andra för den biologiska mångfalden värdefulla miljöer.
- säkerställa allmänhetens tillgång till området för naturupplevelser under former som gör att inte naturvärdena skadas.
- följa upp åtaganden som följer av medlemskapet i EU och den s.k. Ramsarkonventionen om skyddet av våtmarker. Större delen av reservatet har godkänts av regeringen att ingå i det europeiska nätverket av skyddade områden, Natura 2000.

Syftet skall tryggas genom att:

- bevara befintliga strandängar som öppna betes- eller slåttermarker;
- återskapa och vidmakthålla strandängar som vuxit igen;
- återskapa en s.k. blå bård med grunt öppet vatten innanför vassen som viktig födokälla för bl.a. simänder;
- undanta randskogen vid Toremossen från avverkning;
- skydda området från tillkommande exploateringsföretag, anläggningar och anordningar, annat än vad som ingår i skötselplanen;
- begränsa sjöfågeljakten genom att skapa en jaktfri zon;
- informera allmänheten om Dätterns naturvärden och om dess betydelse i ett internationellt perspektiv;
- kanalisera besökare och ge allmänheten tillträde till fågeltorn och observationsplattformar.

Ett förbud mot jakt på sjöfågel bedöms vara nödvändigt i ett begränsat område för att skapa en störningsfri zon för änder, gäss och andra våtmarksfåglar som utnyttjar Dättern som rastlokal.

Föreskrifter för naturreservatet

För att uppnå syftet med reservatet beslutar Länsstyrelsen med stöd av 7 kap 5, 6 och 30 §§ MB samt 3 och 21 §§ förordningen om områdesskydd enligt miljöbalken, att nedan angivna föreskrifter skall gälla. Vård och förvaltning skall bedrivas i enlighet med upprättad skötselplan, bilaga 3.

A. Föreskrifter enligt 7 kap 5 § miljöbalken om inskränkningar i rätt att använda mark- och vattenområden

Utöver föreskrifter och förbud i andra lagar är det inte tillåtet att:

1. uppföra byggnad;
2. anlägga väg, parkeringsplats, led, bro eller spång med undantag av de anordningar som redovisas i bifogad skötselplan;
3. anlägga hamn, anlägga ny eller utöka befintlig brygga;
4. uppföra vindkraftverk, antenn eller mast;
5. anlägga luft- eller markledning;
6. anordna upplag annat än tillfälliga sådana för reservatets skötsel;
7. bedriva täktverksamhet;
8. avverka, gallra, röja, upparbeta vindfälle eller utföra annan skogsvårdande åtgärd med undantag för
 - borttagande av träd som hotar att skada invallning;
 - vad som behövs för underhåll av befintliga kanaler och båtplatser;
 - flyttning av vindfällan över stigar och iordningställande av plats för spänger, gömslen och fågeltorn i enlighet med skötselplanen;
9. plantera skog eller energiskog;
10. sprida bekämpningsmedel, handelsgödsel, kalk eller andra mineralämnen;
11. schakta, spränga, dika, dämna, invalla, tippa eller fylla ut;
12. muddra, tippa eller på annat sätt påverka bottenarna. Muddring som är nödvändig för underhåll av i skötselplanen redovisade befintliga kanaler och båtplatser får dock ske.
13. bedriva jakt på gäss, änder eller annat småvilt inom det område som markerats i skötselplanen (område A i bilaga 3.1). Jakt på mink med fälla är dock tillåtet.

Vidare är det förbjudet att utan Länsstyrelsens tillstånd

14. utföra slåtter av vass, med undantag av sådan slåtter som krävs för underhåll av stängsel eller av de befintliga kanaler och båtplatser som redovisas i skötselplanen;
15. lägga upp muddermassor.

Åtgärder som anges i den till detta beslut hörande skötselplan får utföras, av naturvårdsförvaltaren eller av den som naturvårdsförvaltaren utser, utan hinder av föreskrifterna.

Underhåll och rensning av befintliga utlopp från åkermarksdränering eller legaliserade markavvattningsföretag kan ske utan hinder av föreskrifterna.

B. Föreskrifter enligt 7 kap 6 § miljöbalken om skyldigheter att tåla visst intrång samt 3 § förordningen (1998:1252) om områdesskydd gällande förvaltning av reservatet

Naturvårdsförvaltaren har rätt att:

1. märka ut reservatet.
2. sätta upp informationstavla på plats som anges i bifogad skötselplan.
3. utföra skötselåtgärder enligt till beslutet hörande skötselplan.

Naturvårdsförvaltare och förvaltningsuppgifter:

1. Naturvårdsförvaltare är Länsstyrelsen i Västra Götalands län. Förvaltningen skall ske i samverkan med berörda markägare.
2. Naturreservatet utmärks genom förvaltarens försorg enligt anvisningar av Naturvårdsverket.
3. Naturvårdsförvaltningen bedrivs enligt skötselplan som fastställs av länsstyrelsen, bilaga 3. Skötselplanen skall ligga till grund för naturreservatets skötsel och skall vid uppkommande behov revideras.

C. Ordningsföreskrifter enligt 7 kap 30 § miljöbalken om rätten att färdas och vistas inom naturreservatet samt om ordningen i övrigt inom reservatet

Utöver föreskrifter och förbud i andra lagar är det inte tillåtet att:

1. medföra okopplad hund;
2. göra upp eld;
3. tälta eller ställa upp husvagn;
4. anbringa tavla, skylt, inskrift eller liknande;

Med stöd av 7 kap 7 § miljöbalken kan Länsstyrelsen i särskilda fall medge undantag från meddelade föreskrifter.

Administrativa data

Namn:	Dätterns naturreservat, etapp 2
Kommun:	Vänersborg och Grästorp kommun
Areal:	402 ha
Registernummer	14-1499
Fastigheter och ägare:	Se skötselplanen, bilaga 3.2
Naturvårdsförvaltare:	Länsstyrelsen i Västra Götalands län

Beskrivning av naturreservatet

Natur- och kulturhistoriska värden

Dättern är en avsnörd, grund vik i sydligaste delen av Vänern. Den skiljs ifrån Brandsfjorden av det cirka 800 meter breda Frugårdssund och har ett största djup på ca två meter. Det för reservatsbildning aktuella området omfattar strandavsnitt i den sydvästra delen av Dättern. Vidare ingår en del sumpskogar och blandskogar vid Tore mosse. Arealen är 402 ha, varav cirka 300 ha utgörs av vatten och vassar.

Stränderna karakteriseras av vidsträckta bladvassar som ansluter till högstarr-

ängar, alridåer eller avsnitt med betade strandängar. En rad typiska växter för den näringsrika slättsjön förekommer, t ex blomvass, dyblad, sjöranunkel och vattenaloe. Vid lågt vattenstånd i Vänern finns blottlagda stränder med finsediment och dybankar som är värdefulla för bland annat rastande fåglar. Siktdjupet i Dättern är bla beroende på erosion och lergrumling vanligen betydligt mindre än en meter vilket gör att förekomsten av undervattensvegetation är sparsam.

Dättern är framförallt känd för sitt rika fågelliv. Dätterns geografiska läge i flyttstråken över mellansverige, där också Hornborgasjön ingår som en viktig komponent, bidrar till dess betydelse som rastlokal för framför allt änder, gäss och vadare. Dätterns vidsträckta och högproduktiva vassområden jämte dess näringsrika grundområden utgör viktiga provianteringslokaler för en rad flyttande och häckande våtmarksarter. Exklusiva vassfågelarter som rördrom, brun kärrhök, trastsångare och skäggmes har alla goda populationer i området. För rördrommen är Dättern ett av landets starkaste fästen.

Dättern och Brandsfjorden tjänar som rastplats för andfåglar och vadare i stora antal. Under hösten kan över tusentalet simänder samlas. Som rastlokal för vadare är Dättern en av de förnämsta i Sveriges inland. I synnerhet vid lågvatten, då sand- och gyttjebankar blottläggs bl a vid Dätterstorp, erbjuds goda födosökmöjligheter för vadare. Under senare år har dvärgmåsar börjat uppträda i stora antal. Ett flertal rovfågelarter utnyttjar Dättern med omgivningar som jaktområde. Totalt uppträder ett 30-tal rödlistade fågelarter mer eller mindre regelbundet, varav fjorton häckar eller har häckat. I övrigt häckar flertalet av de fågelarter som förknippas med de mellansvenska slättsjöarna.

Dättern är ekologiskt intressant med hänsyn till de grunda näringsrika vikarnas roll i Vänerns ekologi, exempelvis har Dättern en avgörande betydelse för gösens reproduktion i Vänern. Gösen är beroende av vegetationsfria sandbottnar och hög vattentemperatur för en lyckad reproduktion. Även andra rödlistade fiskarter förekommer i området, exempelvis asp och färna.

Såväl västra som östra sidan av Dättern berörs av områden som är av riksintresse för kulturmiljövården. Områdena utgör rika kulturbygder med ett fornlämningsrikt odlingslandskap. Dätterns stränder är rika på boplatslämningar från stenåldern.

Friluftsliv

Dättern utgör ett attraktivt utflyktsmål för i första hand den fågelintresserade allmänheten. Här finns goda möjligheter att studera de flesta fågelarter som är karakteristiska för den näringsrika slättsjön. Dättern är speciellt intressant i egenskap av betydelsefull rastlokal för vadare och änder men är också värd ett besök under häckningsperioden då en rad rödlistade fågelarter häckar i vassområden och i angränsande strandzoner. Sjön utnyttjas också i viss utsträckning för fritidsfiske.

Markanvändning

Den dominerande markanvändningen i Dätterns omgivningar är jordbruk. Inom reservatet inskränker sig jordbruksdriften i huvudsak till extensivt bete i strandnära

områden. Söder och sydöst om Dättern präglades landskapet redan i slutet av 1700-talet av en relativt hög uppodlingsgrad.

De skogsbestånd som finns inom reservatet, utgörs av randskogen vid Tore mosse samt igenväxta hag- och ängsmarker. De har under det senaste halvsekle inte varit föremål för egentligt skogsbruk även om en del röjningar och huggningar av brännved förekommit.

Jakt bedrivs i området i begränsad omfattning. Det handlar huvudsakligen om jakt på gäss och änder samt jakt på mink med fälla.

Ett omfattande yrkesfiske med ryssjor och nät bedrivs i Dättern. Fisket regleras genom Fiskeriverkets föreskrifter om fisket i vissa sötvattensområden.

Bebyggelse och anläggningar

I huvudsak har avgränsningen av reservatet gjorts så att bebyggelse och anläggningar hamnat utanför reservatet. En båtplats och några grävda kanaler finns dock i reservatet. Dessa finns angivna på karta, bilaga 3.1 i skötselplanen.

Planeringsbakgrund

Riksintressen m.m.

Naturvårdsverket har angett Dättern och södra Brandsfjorden som riksintresse för naturvården enligt 3 kap 6 § MB. Som skäl anges bland annat att området är ett framstående exempel på lerslättsjö med stor betydelse som häcknings- och rastlokal för en art- och individrik fågelfauna.

Området Halleberg och södra Vänersnäs är av riksintresse för kulturminnesvården enligt 3 kap 6 § MB. Fiskeriverket har angett Dättern som riksintresse för yrkesfisket enligt 3 kap 5 § MB. Vidare omfattas området av bestämmelserna i 4 kap 1-2 §§ MB, varibland anges att Vänern med strandområden är av riksintresse med hänsyn till dess natur- och kulturvärden och betydelse för friluftslivet.

Länsstyrelsen i Älvsborgs län lät utföra en ornitologisk inventering av Dättern 1976 (Rapport 1987:5) som underlag för den fortsatta naturvårdsplaneringen. I naturvårdsprogrammen för före detta Skaraborgs och Älvsborgs län har området angivits ha högsta naturvärde respektive särskilt högt naturvärde (klass I).

Kommunala översiktsplaner

I översiktsplanerna för de berörda kommunerna Grästorp och Vänersborg anges att verksamheter i eller i anslutning till vattenområdet som negativt påverkar vattenkvaliteten i Dättern ej bör medges. Enligt översiktsplanen för Vänersborgs kommun bör naturvärdena för Dättern och dess strandområden bevaras bland annat genom att strandängarna betas. Ny bebyggelse inom strandskyddsområdet medges ej. Kommunen avser fördjupa översiktsplanen för kyrkbyn omedelbart väster om reservatet. Grästorps kommun föreslår i översiktsplanen att området på sikt görs till ett naturvårdsområde enligt 19 § naturvårdslagen. I rekommendationerna anges att ny bebyggelse skall medges restriktivt och endast i anslutning till befintlig bebyggelse.

Internationell betydelse

Dättern ingår i den lista över internationellt värdefulla våtmarker som knutits till Ramsarkonventionen (våtmarkskonventionen). Ramsarområdet utvidgades 2001 till att förutom Dättern också omfatta tillflödet Nossan upp till Forshall. Större delen av det nu aktuella reservatet samt närliggande vatten- och strandområden har av regeringen föreslagits till EG-kommissionen enligt rådets direktiv 92/43/EEG om bevarande av livsmiljöer samt vilda djur och växter. Detta innebär att Dättern kommer att ingå i ett europeiskt nätverk av skyddade områden (Natura 2000).

Övrigt

Dättern är ett av Vänerns viktigaste lek- och uppväxtområde för gös och är tillsammans med Brandsfjorden avsatt som fredningsområde under gösens lekperiod mellan den 25 april och den 25 maj. Under förbudstiden är fisket begränsat till handredskap och enklare redskap om ej Länsstyrelsen medgett undantag för yrkesmässigt fiske. Genom beslut av Länsstyrelserna i före detta Älvsborgs respektive Skaraborgs län omfattas en zon på 300 meter längs strandlinjen av utökat strandskydd.

Behov och motiv för skydd

För att områdets naturvärden skall bestå måste

- stränderna och viktiga vattenområden undantas från exploatering;
- merparten av vassarna bestå;
- strandängarna hävdas och tidigare strandängar återskapas;
- randskogen vid Tore mosse lämnas för fri utveckling;
- tillgängligheten för allmänheten förbättras;
- en jaktfri zon inrättas;

Genom reservatsförordnandet skyddas såväl vatten som strandområdena från exploatering. Därigenom kan vassbälten, strandskogar och strandängar bevaras och vårdas på ett sätt som gör att naturvärdena i området kan utvecklas. Inom området finns en potential för att utveckla starkare populationer av rödlistade arter som är beroende av hävdade strandängar. Det krävs ett utökat åtagande från det allmänna om mer eller mindre igenväxta strandängar ska kunna restaureras. Vidare krävs ett mer aktivt stöd till djurhållare och markägare för att åstadkomma ett långsiktigt och tillräckligt betestryck. Vissa strandängar kan behöva hävdas genom slätter, vilket i många fall kräver tillgång till specialmaskiner. Den randskog som finns mellan Tore mosse och Dättern kan bevaras och utvecklas till ett än mer naturskogsliknande bestånd.

Flera av de fågelarter som häckar i reservatet är störningskänsliga. Genom att kanalisera besökare till fågeltorn och observationsplattformar bedöms störningsrisken minska. Genom att införa en jaktfri zon kommer rastande änder och gäss att kunna finna ett någorlunda ostört område även under perioder med allmän jakt. En sådan störningsfri zon bedöms ha betydelse för rastande sjöfågel i hela Dättern och vara nödvändig för att uppfylla nationella åtaganden inom ramen för Ramsarkonventionen och EU:s fågeldirektiv.

Vidare är naturvärdena beroende av att näringstillståndet i Dättern hålls inom lämpliga gränser. En alltför långtgående eutrofiering skulle leda till omfattande

algbloomning, syrebrist och igenväxning och därmed slå ut eller missgynna bl a många fisk- och fågelarter. Å andra sidan är Dätterns uttalat eutrofa karaktär en förutsättning för den artrika fågelfaunan och i synnerhet för många av de särskilt skyddsvärda arterna. Närsaltbelastning och vegetationsutveckling bör följas upp inom reservatet.

En faktor som inte kan regleras i reservatsföreskrifterna är vattenregimen. Vänern är sedan 1937 reglerad med en tillåten vattenståndsamplitud om 1,7 meter. Regleringen innebar att de naturliga variationerna i vattenståndet förändrades och minskade. Varierande vattenstånd med vår- och höstöversvämningar bromsar vassens utbredning och gynnar en lämplig utformning av strandens vegetationsbälten vilket är av avgörande betydelse för fågelfaunan. Vidare gynnas på olika sätt födans tillgänglighet för änder, vadare och andra våtmarksfåglar. Det är därför av stor vikt att inte vattenståndsvariationerna minskar eller förändras ytterligare. Riktade skötselåtgärder bör möjliggöra att strandzonens naturvärden kan utvecklas trots att vattenståndsvariationerna idag är mindre än de naturliga.

Den nu aktuella reservatsbildningen innebär att kvarvarande värdekärnor i Dättern får ett tillfredsställande skydd. Med hänsyn till områdets värden och reservatets syften kommer pågående markanvändning inom stora delar av området att avsevärt försvåras. Länsstyrelsen bedömer att områdets värden bäst ges ett långsiktigt skydd genom bildande av naturreservat. Reservatsföreskrifterna är anpassade till reservatets syften och värden. De är främst avsedda att begränsa skador på mark samt växt- och djurliv. Vid en avvägning mellan enskilda och allmänna intressen i enlighet med 7 kap 25 § miljöbalken finner Länsstyrelsen att föreskrifterna inte går längre än vad som krävs för att syftet med skyddet ska tillgodoses.

Beslutet är förenligt med hushållningsbestämmelserna för mark- och vattenområden enligt 3 och 4 kap. MB.

Ärendets handläggning

Diskussioner om att skydda Dättern genom reservatsförordnande har pågått under lång tid och har innefattat många kontakter med markägare och övriga berörda genom åren. Länsstyrelsen har tagit initiativet till bildandet av naturreservatet. Den norra delen av Dättern inklusive Brandsfjorden har skyddats genom beslut av Länsstyrelsen den 15 oktober 1998 och av regeringen som fastställde beslutet den 8 maj 2002. Föreliggande beslut och skötselplan utgör således ett komplement till ett befintligt reservat. Den nu aktuella reservatsbildningen innebär att kvarvarande värdekärnor i Dättern får ett tillfredsställande skydd.

Markägarna kring Dättern informerades i januari 2000 om att sjön och kringliggande områden föreslagits ingå i EU:s nätverk av skyddade områden (Natura 2000). Huvuddelen av markägarna angav att de var positiva till förslaget.

De markägare som anmälde sitt intresse inbjöds också delta i en referensgrupp för arbetet med att skydda området. Ett första förslag till föreskrifter och skötselplan presenterades för referensgruppen i maj 2002.

I augusti 2002 förelades markägarna med stöd av 24§ förordningen om områdesskydd enligt miljöbalken att inkomma med synpunkter på

reservatsförslaget. Samtidigt remitterades förslaget till bland annat Naturvårdsverket, Vänersborgs och Grästorps kommuner.

Under hösten 2002 och fram till våren 2004 hölls ytterligare fem samrådsmöten, varav två var möten där samtliga ca 150 sakägare kallades. Ett möte arrangerades i form av en studieresa till ett befintligt reservat (Hornborgasjön). En övervägande del av de berörda markägarna har under samrådsperioden betonat att en förutsättning för deras medverkan är att skötseln av strandängar och övrig mark baseras på frivilliga överenskommelser. Markägarna har också under denna period tagit initiativ som innebär att strandområden stängslats och betesdriften återupptagits i stora delar av Dätterns strandområden. Länsstyrelsen konstaterat att den förbättrade hävden och det ökade engagemanget från markägarnas sida medfört att igenväxningen av strandnära betesmark i många områden upphört.

En sammanställning av remissinstansernas och sakägarnas synpunkter har sammanställts och översänts till markägare och övriga berörda 2003-10-04.

Föreliggande beslut och skötselplan är en reviderad och nedbantad version av det ursprungliga förslaget. De har utarbetats av Länsstyrelsen med utgångspunkt från tidigare förslag, synpunkter från remissinstanser och framför allt sakägarnas synpunkter. Naturvårdsverket har i sitt remissyttrande pekat på att en störningsfri zon bör inrättas för rastande fåglar under höstjakten om Sverige ska leva upp till sitt åtagande enligt våtmarkskonventionen. Förslaget har reviderats i detta avseende genom att en jaktfri zon inrättats vid Dätterstorp som är ett viktigt födosöksområde för rastande fåglar. Jakten har tidigare varit utarrenderad i detta område.

Det nedbantade förslaget innebär att endast de mest värdefulla strandavsnitten och ett begränsat vattenområde ingår i reservatet. Efter gränsjusteringar vid Tore mosse kom ytterligare någon fastighet att beröras här. Dessa markägare och ytterligare några som bedömdes beröras av ett utökat intrång förelades i augusti 2004 med stöd av 24 § förordningen att inkomma med synpunkter på det reviderade förslaget.

Vid tiden för beslutet har några avtal avseende skogsmark och igenväxande betesmarker i närheten av Tore mosse tecknats, men huvuddelen av avtalen om intrångsersättning eller marklösen återstår.

Upplysningar

Om det finns särskilda skäl får Länsstyrelsen med stöd av 7 kap. 7 § MB medge undantag från meddelade föreskrifter. Finns det synnerliga skäl får Länsstyrelsen helt eller delvis upphäva detta beslut. Eftersom regeringen har föreslagit att området skall ingå i EU:s nätverk Natura 2000 får beslut om att helt eller delvis upphäva områdesskydd eller om undantag från och tillstånd enligt sådana föreskrifter, i vissa fall inte meddelas utan regeringens tillåtelse. Detta gäller inte om det är uppenbart att verksamheten inte kommer att orsaka mer än obetydlig skada på områdets naturvärden.

Ansvarsfördelning vid insektsangrepp eller liknande

Eftersom skogklädda delar av området i stort skall lämnas till fri utveckling skall vindfällerna och stormskadad skog lämnas. Det ansvar som markägaren

har enligt 29 § skogsvårdslagen kommer efter reservatsbildningen att vara statens ansvar.

Kungörelse

Beslutet ska kungöras i länets författningssamling och i ELA/TT och i Nya Lidköpings Tidning. Föreskrifterna enligt 7 kap 30 § miljöbalken träder i kraft den dag som framgår av kungörandet i författningssamlingen och gäller omedelbart även om de överklagas.

Ersättningstalan

I de fall överenskommelse om intrångsersättning inte träffas kan den som vill göra anspråk på ersättning eller kräva inlösen väcka talan hos miljödomstolen. Sådan talan skall väckas inom ett år från det att reservatsbeslutet har vunnit laga kraft vid påföljd att rätten till ersättning eller inlösen annars går förlorad.

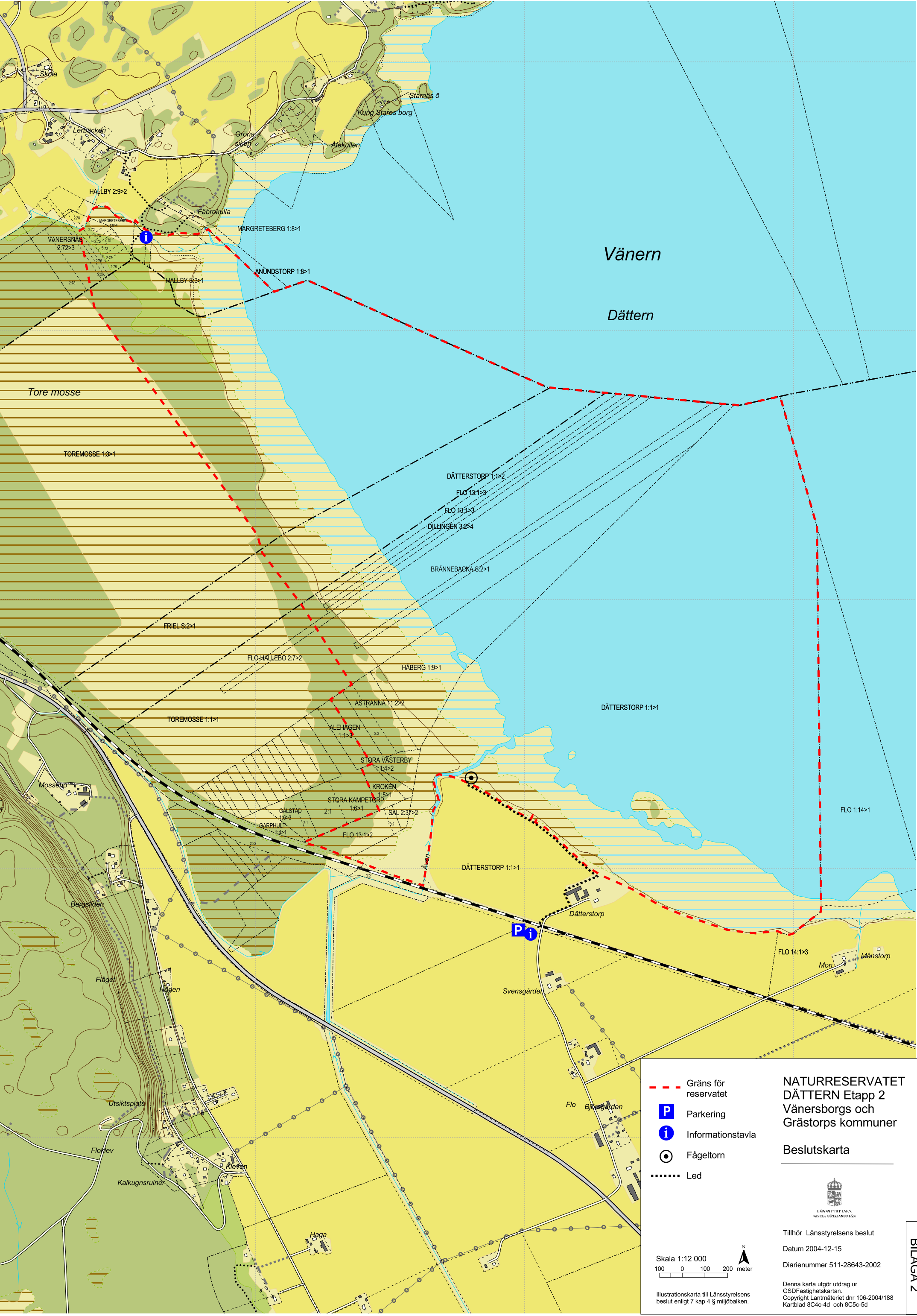
Hur man överklagar

Detta beslut kan överklagas hos regeringen (Miljödepartementet), se bilaga .

I detta ärende har länsöverdirektör Göran Bengtsson beslutat och naturvårdshandläggare Lennart Olsson varit föredragande. I handläggningen har även deltagit naturvårdsdirektör Sven Swedberg, sakansvarig Tord Wennerblom, länsjurist Erland Josefsson, arkitekt Margareta Wallin och länsantikvarie Bo Åkerström.

Göran Bengtsson

Lennart Olsson

Naturreservatet Dättern, etapp 2 i Vänersborg och Grästorps kommuner

Skötselplan

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1. Syfte	3
2. Allmän beskrivning	4
2.1 Administrativa data	4
2.2 Topografi och läge	4
2.3 Geologi och hydrologi	4
2.4 Markanvändning	5
2.5 Vegetation, flora och fauna	6
2.6 Kulturhistoriska bevarandevärden	9
2.7 Friluftsliv	10
2.8 Bebyggelse och anläggningar	10
3 Mark och vegetationsvård	10
3.1 Övergripande mål	10
3.2 Generella riktlinjer och åtgärder	11
3.3 Beskrivning av skötselområden	13
4 Friluftsliv	14
4.1 Övergripande mål	16
4.2 Information och anläggningar	16
5 Dokumentation och uppföljning	17
6 Sammanfattning av planerad naturvårdsförvaltning	17
7 Referenser	17

BILAGOR

- bilaga 3.1** skötselplanekarta 1:10 000
bilaga 3.2 sakägarförteckning

1. Syfte

Syftet med reservatet är att:

- bevara ett våtmarksområde av internationell betydelse för fågellivet och anslutande randområden med höga naturvärden.
- bevara och utveckla kultur- och naturvärden i form av strandängar, slåttermarker och andra för den biologiska mångfalden värdefulla miljöer.
- säkerställa allmänhetens tillgång till området för naturstudier och naturupplevelser under former som gör att inte naturvärden skadas.
- följa upp åtaganden som följer av den s.k. Ramsarkonventionen om skyddet av våtmarker och medlemskapet i EU. Större delen av reservatet har godkänts av regeringen att ingå i det europeiska nätverket av skyddade områden, Natura 2000.

Syftet skall tryggas genom att:

- bevara befintliga strandängar som betes eller slåttermarker;
- återskapa och vidmakthålla strandängar som vuxit igen;
- återskapa en s.k. blå bård med grunt öppet vatten innanför vassen som viktig födokälla för bl.a. simänder;
- undanta randskogen vid Toremossen från avverkning;
- skydda området från tillkommande exploateringsföretag, anläggningar och anordningar, annat än vad som ingår i skötselplanen;
- begränsa sjöfågeljakten genom att skapa en jaktfri zon
- informera allmänheten om Dätterns naturvärden och om dess betydelse i ett internationellt perspektiv;
- kanalisera besökare och ge allmänheten tillträde till fågeltorn och observationsplattformar.

För att de biologiska värdena i vattenområdet skall kunna bibehållas och utvecklas behöver också tillförseln av näringsämnen från hela tillrinningsområdet minska. Markanvändningen i reservatets närområde samt vattenståndsvariationerna i Vätern har också betydelse för det samlade naturvärdet i området.

2. Allmän beskrivning

2.1 Administrativa data

Skyddsform:	Naturreservat
Naturvårdsförvaltare:	Länsstyrelsen i Västra Götaland
Namn:	Dätterns naturreservat – etapp 2
Kommun:	Vänersborg och Grästorp
Socken:	Vänersnäs och Flo
Kartor:	Topografisk karta: Lidköping SV och NV Ekonomisk karta /Gula kartan: 8C:30; 8C:42; 8C:61
Gräns:	Se skötselplanekarta, bilaga 3.1
Fastigheter och ägare:	Se bilaga 3.2

Areal: Totalt: 402 ha

Naturtyper:	Barr/blandskog	13 ha
	Lövskog	22 ha
	Hagmark/bete	7 ha
	Strandäng/fuktäng	40 ha
	Öppet vatten/vassbälte	320 ha

2.2 Topografi och läge

Dättern är en avsnörd och grund vik i sydligaste delen av Vänern, cirka 15 kilometer öster om Vänersborg. Den har en yta av drygt 28 kvadratkilometer och ett djup vid medelvattenstånd på drygt två meter. Strandnära delar är vanligen betydligt grundare, vilket gör att finsedimentbottnar blotläggs under lågvatten. Dättern skiljs av ett 800 meter brett sund, Frugårdssund, från Brandsfjorden vilken i sin tur avgränsas mot övriga Vänern av det randmöränstråk inom den mellansvenska israndzonen som korsar Vänern via nordligaste Vänersnäs. Norra delen av Dättern (etapp I) är skyddad genom beslut av regeringen 8 maj 2002. Denna skötselplan avser den sydvästligaste delen av Dättern (etapp 2).

Södra Dättern omges i väster av den till viss del skogklädda halvön Vänersnäs och i öster av vidsträckta åkermarker. I sydväst gränsar Dättern till Tore mosse och Halle och Hunneberg som dominerar landskapsbilden. Större delen av Dättern omges av vassbälten av varierande mäktighet.

2.3 Geologi och hydrologi

Dättern med omgivningar utgjorde en djup havsvik efter inlandsisens avsmältning. Mer eller mindre tjocka täcken av ishavslera dominerar den flacka terrängen. Styva leror överväger i ytskiktet men lättare leror och moiga sediment förekommer också, bland annat vid Tore mosse. Stränderna är i huvudsak utformade som brinkar uteroderade i de lösa avlagringarna.

Dättern har en teoretisk utbytestid på ca en vecka vid normal tillrinning. Det huvudsakliga tillflöde sker genom Nossan. Ån rinner till stor del genom jordbruksmark vilket starkt bidrar till Dätterns eutrofa karaktär. Medelhalten av totalfosfor i ytvattnet har under slutet på nittio-talet legat på ca 60 µg/l och totalkvävehalten på drygt 2 mg/l. Fosforhalten är idag något lägre än på sjuttio- och åttiotalet. Fortfarande betecknas halterna av såväl fosfor som kväve som ”mycket höga”. Siktdjupet är litet, dels beroende på en hög planktonproduktion dels beroende på vågerosion och resuspension av partiklar från bottnar och stränder.

En hög näringsstatus är en förutsättning för Dätterns rika fågelliv men en alltför långtgående eutrofiering skulle leda till omfattande algbloomingar, syrebrist och igenväxning och därmed slå ut eller missgynna många skyddsvärda arter. En minskad tillförsel av partikulärt material och fosfor är angelägen från naturvårdssynpunkt.

Vänern är sedan 1937 reglerad med en tillåten vattenståndsamplitud om 1,7 meter. Regleringen innebär att variationerna i vattenståndet förändrats. Den naturliga vattenregimen innebar vattenståndsvariationer på drygt två meter. För att gynna fågellivet och bibehålla en ursprunglig vegetation i strandzonen är det angeläget att en naturlig vattenregim så långt möjligt och inom ramen för gällande vattendom upprätthålls. Återkommande vår- och höstöversvämningar påverkar utformningen av strändernas vegetationsbälten och har därigenom stor betydelse för födotillgången för fåglarna.

Vattenutbytet mellan Dättern och Vänern via Brandsfjorden varierar med vattenståndet och begränsas under lågvattenperioder avsevärt då vattendjupet i sundet kan reduceras till några decimeter.

2.4 Markanvändning

Den dominerande markanvändningen i Dätterns omgivningar är jordbruk. Inom reservatet inskränker sig driften till extensivt bete på strandängar. De skogsbestånd som finns inom reservatet, utgörs av randskogen vid Tore mosse samt igenväxta hag- och ängsmarker. De har under det senaste halvsekle inte varit föremål för egentligt skogsbruk även om en del röjningar och huggningar av brännved förekommit.

Ett omfattande yrkesfiske med ryssjor och nät bedrivs i Dättern. Fisket har varit omfattande under lång tid. Under fyrtio- och femtiotalet fanns ca 2000 gösryssjor i Dättern. Idag bedrivs fisket med färre men större och effektivare redskap. De dominerande fångsterna utgörs av gädda och abborre. Gösen är numera fredad under perioden den 25 april – 25 maj då inget fisket får bedrivas i Dättern och inre Brandsfjorden. Dättern bedöms vara det viktigaste reproduktionsområde för gös i Vänern och har därigenom betydelse för fisket i hela sjön.

Sydväst om reservatet på Tore mosse har en omfattande torvbrytning bedrivits. Torvbrytningen bedöms inte ha någon direkt påverkan på naturvärdena i reservatet.

Vid Dätterstorp och vid Hallby finns invallningar i direkt anslutning till reservatet. Invallningarna som byggdes under fyrtiotalet har torrlagt stora våtmarksområden som numera är åkermark.

2.5 Vegetation, flora och fauna

Vegetation

Området karakteriseras framförallt av de vidsträckta bladvassarna. Över stora områden bildar bladvassen sammanhängande och täta bestånd. Bladvassbältet följer vanligen strandlinjen och når upp en bit på landstranden. Ut mot vattnet uppvisar vassarna en mer mosaikartad karaktär med öppningar med bl a näckrosor. Ruggar av säv eller kavedun finns lokalt insprängda i vassen eller vid gränsen mot öppet vatten. Jämförelser med äldre kartmaterial visar att Dätterns vassar har expanderat avsevärt under 1900-talet. Längs några strandavsnitt, exempelvis vid Dätterstorp har vegetationen hållits tillbaka genom kontinuerligt bete. Under de senaste decennierna har vassbältets utbredning avstannat i Vätern och så även i Dättern. Inom vissa strandavsnitt noteras till och med en tillbakagång. En viss förändring i artsammansättning har också skett. Exempelvis har kolsävens utbredning minskat.

Undervattensvegetation förekommer till följd av det ringa siktdjupet endast sparsamt i Dättern. Älnate och hårslinga förekommer ställvis i glesa bestånd. Inne i vassbältena återfinns ibland en artrikare undervattensvegetation med bl a vattenpest, hornsärv, trubbnate och vattenbläddra. Flytbladsvegetation förekommer ställvis i begränsade bestånd. Utanför vassbältet är vattenpilört och gul näckros vanliga, i mindre exponerade delar förekommer dyblad och andmat.

Innanför bladvassen finns normalt en smalare zon med jättegroe, vasstarr eller högörtsvegetation. I områden som betas finns mer eller mindre välhåvade strandängar med mer hävdgynnade arter. I tidigare betade områden har strandbrinken fortfarande hagmarkskaraktär. I andra strandavsnitt har lövrika skogar utvecklats. Knappt hälften av strandavsnittet i det aktuella området är betespräglad och karakteriseras då av gräs och örter som gulvial, gulmåra, kråkvicker och fältarv.

Fågelfauna

Dättern är sedan lång tid känd som fågelsjö av hög klass. Dättern och södra Brandsfjorden är ett av de svenska våtmarksområden som omfattas av Ramsarkonventionen. Det rika fågellivet betingas dels av de goda våtmarksbiotoperna dels av det för fågelsträcket strategiska läget nära sydvästra änden av Vätern. En omfattande fågelinventering genomfördes 1975-76. Uppgifterna i det följande bygger dels på denna inventering dels på aktuella uppgifter från lokala ornitologer. Hela Dättern och södra Brandsfjorden är viktiga häcknings- och rastområde för fåglar. Det avsnitt som i det avseendet har de

mest betydande kvaliteterna, är jämte redan skyddade områden vid Frugårdssund området vid Dätterstorp.

Exklusiva vassfåglar som rördrom (som mest 15 ropande i Dättern-S. Brandsfjorden), brun kärrhök (26 par 1995), trastsångare och skäggmes har alla goda bestånd i Dättern. Vidare häckar skäggdopping, knölsvan, grågås (ca 200 par), snatterand, skedand, årta, kricka, gräsand, sothöna, och vattenrall. Av vadare häckar tofsvipa, enkelbeckasin, strandskata, drillsnäppa och storspov. Tillfälliga häckfynd har gjorts av rödspov och mindre strandpipare. Måsfåglar och tärnor saknas i häckfågelfaunan, så när som på några få par av fiskmå, beroende på avsaknaden av lämpliga häckningsöar. Men alla i Väneren förekommande arter, även skrântärna, provianterar i Dättern. Karaktärsarter i vassbälten och starrängar är rörsångare, sävsångare, kärrsångare, gräshoppsångare, buskskvätta och sävsparv. Gulärta och ängsbiplärka häckar sparsamt.

Dättern och Brandsfjorden utgör rastplats för andfåglar och vadare i stora antal. Under hösten kan över tusentalet simänder, främst gräsand, kricka och bläsand, samlas. Dykänderna är sämre företrädade med undantag för stor-skrake som ibland kan uppträda i över 1000 exemplar. Sångsvanar och sädgäss rastar årligen framförallt vid Dätterstorp, ibland även bläsgås, spetsbergsgås, prutgås och vitkindad gås. Flera tusen grågäss ruggar i området. En del av dessa är sannolikt fåglar som inte häckar i Dättern utan endast använder sjön under sommaren för att rugga.

Som rastlokal för vadare är Dättern en av de förnämsta i Sveriges inland. I synnerhet under år med lågvatten, då sand- och gyttebankar blottas, erbjuds mycket goda födosökmöjligheter, bl a vid Dätterstorp. Samtliga i landet normalt förekommande vadararter uppträder vid Dättern, ofta i för inlandsförhållanden stora flockar. Sålunda har t ex småsnäppor, myrspovar och brushanar räknats i hundratal och kärrsnäppa i mer än 1000 individer.

Dättern utnyttjas som jaktmark av ett flertal rovfågelsarter, exempelvis fiskgjuse som i flera exemplar dagligen fiskar i Dättern. Pilgrimsfalk och lärkfalk uppträder regelbundet. Blå kärrhök jagar höst och vår och ibland även vintertid över vassar och stränder. Kungsörn och havsörn noteras regelbundet i området under vintern. Den senare numer även under häckningstid.

Fisk och övrig fauna

Dätterns fiskfauna domineras av arter som kan fördrå syrefattiga miljöer och litet siktdjup, t ex mört, braxen och björkna. Dessutom tjänar Dättern som reproduktionsområde för gös som i övrigt lever ute i öppna Väneren. Reproduktionen i Dättern motsvarar en väsentlig del av Vänerens gösbestånd. Aspen, som är rödlistad har ökat avsevärt senare år enligt uppgift från yrkesfiskare. Viktiga lekområden finns i Nossan. Färna, som också är en rödlistad art, fångas i några exemplar varje år enligt uppgift från yrkesfiskare. Faren som tidigare varit vanligt förekommande tycks dock ha minskat under senare år.

Följande införda arter har noterats i Dättern och förekommer i mer eller mindre starka bestånd: signalkräfta, sjöruda, regnbåge, karp och sutare.

Vid Tore mosse och i anslutande vassbälten förekommer kronhjort regelbundet.

Naturtyper och hotade arter

I tabell 1 redovisas i Dättern noterade rödlistade arter med konstaterad eller trolig förekomst inom reservatet. Totalt har ett 40-tal rödlistade fågelarter noterats. Uppgifterna avser fåglar och i viss utsträckning kärlväxter och fiskar. Kunskapen om förekommande kryptogamer, amfibier, ryggradslösa djur och undervattensvegetation är bristfällig då inventeringar saknas eller är ofullständiga.

Tabell 1. Hotade arter i Dättern. Rasterade rader avser arter med förekomst i jordbruksområdet i direkt anslutning till reservatet. Hotkategori anges för rödlistade arter (Artdatabanken 2000): (CR) Akut hotad; (EN) Starkt hotad; (VU) Sårbar; (NT) Missgynnad; (DD) Kunskapsbrist (Gärdenfors m.fl. 2000).

FÅGLAR		
Art	Kategori	Anmärkning
Smådopping (<i>Tachybaptus ruficollis</i>)	VU	Tillfällig
Svarthakedopping (<i>Podiceps auritus</i>)	VU	Tillfällig
Svarthalsad dopping (<i>Podiceps nigricollis</i>)	EN	Tillfällig
Smålom (<i>Gavia stellata</i>)	NT	Tillfällig
Salskrake (<i>Mergerus albellus</i>)	VU	Regelbunden
Alfågel (<i>Clangula hyemalis</i>)	DD	Tillfällig
Snatterand (<i>Anas strepera</i>)	NT	Häckar regelbundet
Skedand (<i>Anas clypeata</i>)	NT	Häckar regelbundet
Bergand (<i>Aythya marila</i>)	VU	Regelbunden
Brunand (<i>Aythya ferina</i>)	VU	Regelbundet
Svärta (<i>Melanitta fusca</i>)	NT	Regelbunden men fåtalig
Stjärtand (<i>Anas acuta</i>)	NT	Regelbunden
Ärta (<i>Anas querquedula</i>)	VU	Häckar
Småfläckig sumphöna (<i>Porzana porzana</i>)	VU	Har häckat
Skäggmes (<i>Panurus biarmicus</i>)	NT	Häckar
Rördrom (<i>Botaurus stellaris</i>)	VU	Häckar
Dubbelbeckasin (<i>Gallinago media</i>)	NT	Tillfällig
Dvärgbeckasin (<i>Lymnocyttus minimus</i>)	NT	Regelbunden
Rödspov (<i>Limosa limosa</i>)	VU	Har häckat
Myrspov (<i>Limosa lapponica</i>)	VU	Regelbunden
Mosnäppa (<i>Calidris temminckii</i>)	NT	Regelbunden
Storspov (<i>Numenius arquata</i>)	NT	Har häckat
Mindre strandpipare (<i>Charadrius dubius</i>)	NT	Har häckat
Sädgås (<i>Anser fabalis</i>)	NT	Regelbunden
Skräntärna (<i>Sterna caspia</i>)	EN	Regelbunden
Rödstrupig pilårka (<i>Anthus cervinus</i>)	NT	Regelbunden
Pungmes (<i>Remus pendulinus</i>)	VU	Regelbunden
Skäggmes (<i>Panurus biarmicus</i>)	NT	Häckar
Sydlig gulärta (<i>Motacilla flava flava</i>)	NT	Häckar
Trastsångare (<i>Acrocephalus arundinaceus</i>)	NT	Häckar regelbundet
Pilgrimsfalk (<i>Falco peregrinus</i>)	VU	Regelbunden Häckar i närområdet
Havsörn (<i>Haliaetus albicilla</i>)	NT	Regelbunden
Kungsörn (<i>Aquila chrysaetos</i>)	NT	Regelbunden
Blå kärrhök (<i>Circus cyaneus</i>)	VU	Regelbunden
Mindre kärrhök (<i>Circus pygargus</i>)	EN	Tillfällig
Jorduggla (<i>Asio flammeus</i>)	NT	Tillfällig (har häckat)
Mindre hackspett (<i>Dendrocopos minor</i>)	NT	Häckande
Vinterhämling (<i>Carduelis flavirostris</i>)	VU	Regelbunden
Kornknarr (<i>Crex crex</i>)	EN	Regelbunden
Rapphöna (<i>Perdix perdix</i>)	NT	Regelbunden
Vaktel (<i>Coturnix coturnix</i>)	VU	Regelbunden
FISKAR		
Nissöga (<i>Cobitis taenia</i>)	NT	Osäker förekomst
Äsp (<i>Aspius aspius</i>)	VU	ökande förekomst i Dättern
Färna	NT	enstaka i Dättern
KÄRLVÄXTER		
Fyrting (<i>Crassula aquatica</i>)	NT	strandängen Dättersorp
Rödlänke (<i>Lythrum portula</i>)	VU	strandängen Dättersorp

De dominerande naturtyperna i reservatet är om man bortser från det öppna vattnet, bladvassbälten och strandängar. Totalt finns i hela Dättern ca 250 ha bladvass, varav ca 40 i detta reservat. Arealen strandängar varierar från år till år beroende på Vänerns vattenstånd. Vid normalvattenstånd är strandängarnas och högrötsängarnas utbredning inom reservatet ca 40 ha, varav drygt hälften hävdas idag. Se också tabell 2.

Tabell 2. Inom naturreservatet förekommande markslag och naturtyper enligt Natura 2000-systemet (Naturvårdsverket 1997). Arealerna har uppskattats med hjälp av flygfoton. Arealen strandängar och bladvass varierar beroende på vattenstånd. Uppgifterna i tabellen avser år 2001 vid ett bedömt normalvattenstånd i Väner.

Markslag/naturtyp/ Vegetationstyp	Areal (ha)	Natura 2000-naturtyp	Areal (ha)
bladvass	40	3150 Naturligt eutrof sjö	320
högstarr/strandäng	40	6410 Fuktängar med högstarrvegetation	40
öppet vatten	280	9070 Trädklädda hagmarker av fenoskandisk typ	7
lövskog	22	91E0 Alluviala lövskogar	22
barrskog/blandskog	13	91 DO Trädklädd myr	4
hagmark/övr. betesmark	7		
Summa	402	Summa	393

2.6 Kulturhistoriska förhållanden

Dätterns stränder är rika på boplatslämningar från stenåldern. Området bör ha lämpat sig mycket väl för bosättning för en befolkning som livnärde sig på bl.a. jakt och fiske, vilket lämningar såväl på land som ute i vattnet, vittnar om.

Söder och sydöst om Dättern präglades landskapet redan i slutet av 1700-talet av en relativt hög uppodlingsgrad. Dessförinnan var åkermarkens omfattning betydligt mindre men landskapet hade ändå en öppen prägel med hårt betade gräsmarker. På ekonomiska kartan från 1880-talet utmärks hela sträckan från Dätterstorp upp till Nossans mynning av åkermark som går nästan ända fram till stranden.

Landskapsbilden präglas av enskiftet och laga skiftet och den omfördelning av bebyggelsen som då gjordes. Gårdarna närmast reservatet är alla exempel på utskiftade gårdar som fått nya lägen som solitärer i fullåkersbygden och vars skiften går fram till vattnet. Ett undantag utgör Tore mosse där byar och socknar i trakten haft mosskiften. Torv bröts i äldre tid främst för bränn-torv och torvströ.

Fornminnen vid Dättern

Fornlämningsbilden utmed stranden på Vänersnäs är rik. Lämningar ligger dock utanför den smala strand- och vattenzon som reservatet omfattar.

På udden V om Starnäs ö finns en plats där traditionen säger att Kung Stores borg låg. På platsen syns en grop, 10 x 12 m. I området finns också registrerade boplatser. Ca 20 000 föremål är insamlade från det ca 600 x 450 m stora området. Ett speciellt fynd utgör sju konstgjorda öar så kallade cran-nogs från järnåldern.

På östra sidan, kring Nossans mynning finns ett flertal registrerade stenåldersboplatser. Ingen av dessa fornlämningar hamnar inom det föreslagna reservatet.

2.7 Friluftsliv

Dättern utnyttjas framförallt för fågelstudier. I området finns vissa parkeringsmöjligheter omedelbart innan järnvägsövergången vid vägen mot Dätterstorp som också är den mest besökta delen av området.

2.8 Bebyggelse och anläggningar

En båtplats och några kanaler finns i området. Dessa finns angivna på karta i bilaga 3.1. Vid Dätterstorp och vid Hallby finns invallningar omedelbart utanför reservatsgränsen.

3 Mark och vegetationsvård

3.1 Övergripande mål

Målet är att återskapa och vidmakthålla mer än trettio hektar välhövade strandängar samt vidsträckta mosaikvassar och områden med grunt vatten, viktiga som födo- och häckningsbiotoper för våtmarksfåglar.

Strandängarna har till stora delar utnyttjats för bete sedan åtminstone 1700-talet. De natur- och kulturmiljövärden som ska bevaras är i ett historiskt perspektiv och ända fram till mitten av 1900-talet representativa för strandmarker i odlade lerslättnområden kring södra Vänern. För att målet ska nås krävs maskinella restaureringsinsatser och ett naturvårdsinriktat betes- och slåtterbruk

Inom strandängarna (skötselområdena 1, och 2) syftar beslutet till att bevara och utveckla förekomsten av växt- och djursamhällen som är representativa för välhövade strandmarker. Exempel är de fröproduktiva växtsamhällena med arter som krypven, pilört, ryltåg och ävjebrodd. Exempel på fågelarter som skall uppvisa livskraftiga populationer är rödbena, tofsvipa, enkelbeckasin och gulärta.

Där så är möjligt skall en s k blå bård med rik förekomst av fröproducerande vattenväxter och en rik insektsfauna vidmakthållas eller återskapas i zonen närmast innanför vassbältena. Exempel på rödlistade arter som långsiktigt skall kunna förnygra sig i livskraftiga populationer är skedand, årtå och småfläckig sumphöna.

Fågelrika vassar med mosaikstruktur där grova fleråriga bladvassbestånd omväxlar med öppna kanaler och laguner skall bevaras. Exempel på sällsynta och representativa arter som skall bevaras i livskraftiga populationer är rödröm, brun kärrhö, skägghö och trastsångare.

Träd- och buskridåer på strandbrinkar skall genom bete och selektiv gallring återfå en öppen hagmarksskaratär med förekomst av bl a lövträd samt ett fältskikt med arter som gullviva, mandelblom, gökört och svartkämpar. På

strandbrinkar där ingen hävd kommer att ske får slutna, lövdominerade trädridåer av bl a klibbal utvecklas.

Fuktlövskogar och alkärr skall få utveckla en varierad slutenhet och ålderssammansättning med en rik förekomst av stående och liggande död ved genom att områdena lämnas för fri utveckling.

3.2 Generella riktlinjer och åtgärder

Markanvändningen inom närområdet är också av betydelse för områdets naturvärde och betydelse som fågellokal. Exempelvis kan anläggandet av våtmarker och extensiv vall i randområdet gynna såväl häckande som rastande våtmarksfåglar.

Skötselåtgärderna i reservat anges översiktligt i kap 3.2 och 3.3. De detaljutföras i samråd med berörda markägare och djurhållare. Insatser i form av bete eller slåtter i strandzonen bör prioriteras. Inom vissa avsnitt krävs inledningsvis restaureringsinsatser för att skapa förutsättningar för biologiskt rika och välhävdade strandzoner.

3.2.1 Strandängar

Områden med kraftig förnaansamling och högvuxen starr- och vassvegetation på landstranden (strandområdet mellan högvatten- och medelvattenlinjen) restaureras till öppna kortvuxna gräsmarker med rik fröproduktion. Följande moment kan användas på landstranden och i gränzonen till vattenstranden i områden som inte hävdats på länge.

1. Maskinell vinterslåtter av tät fjolårsvegetation, huvudsakligen bestående av bladvassar och rörflen. Växtmaterialet transporteras bort och kan t ex tas om hand som energigräs.
2. Vårbränning av slagna områden där förnamängden är stor, därefter grund fräsning av vassrotfilt och högtuviga områden med traktor och jordfräs för att underlätta den årliga skötseln med bete och hjälpslåtter.
3. De få buskar och träd som växer ute på strandängen avverkas och transporteras bort.

De unga växtsamhällena skall bibehållas med hjälp av bete och hjälpslåtter årligen under tiden maj - oktober alternativt slåtter juli - augusti. Gräset skall tas bort och kan exempelvis användas som energigröda eller grovfoder. Den kvarstående gräsmängden under eftersommaren skall genomsnittligt ej överstiga 3 - 5 cm på torr mark och 7- 10 cm på fuktig och blöt mark. Rekommenderat antal vuxna nötkreatur är 1 djur/ha strandäng.

3.2.2 Vassbältet och strandzonen

En blå bård med grunt vatten mellan vassbältet och strandängen är mycket väsentlig för att ge föda åt strandängens fåglar. Med maskinell vinterslåtter av vass- och starrvegetationen och en grund fräsning efterföljande vår kan en 50 - 100 m bred zon med grunt vatten återskapas. Behovet av denna typ av insatser är begränsat, eftersom bladvassens utbredning minskat under

senare år. Bränning av vass och starr kan vara en användbar metod i områden med stora mängder svårnedbrytbart förnamaterial. Bränning bör utföras tidigt på våren för att undvika skador på fågellivet. Den blå bården vidmakt-hålls med betesdrift och vid behov hjälpslätter. Vass och starr tas vid slätter tillvara och kan exempelvis användas som energigröda.

Mosaikvassar med en variation av grovvuxna vassområden med många generationer vasstrån och öppna grunda vattenytor med rikt insektsliv bör bibehållas och återskapas där så är lämpligt.

Tabell 03. Sammanfattning av förslag till restaureringsinsatser i strandzoner och vassbälten.

Åtgärd	Lämplig tidpunkt
Restaurering av strandängar:	
1. Stråbränning av starr- och gräsförna	mars
2. Fräsning av tuvor i fuktiga områden	vid lågvatten
3. Hårt betestryck och hjälpslätter	maj – okt
Restaurering av strandzon (blå bård)	
1. Vinterskörd av vass och starr	jan – mars
2. Fräsning av vassrotfilt	våren
3. Bete och hjälpslätter	maj – okt

3.2.3 Skogsområden

Fukt- och sumpskogar lämnas för fri utveckling för att gynna förekomsten av död ved. Om behov uppstår utförs gallringar av inträngande gran i lövskogsområden.

3.2.4 Betade hagmarker och strandbrinkar

Målsättningen i dessa områden är att bibehålla eller återskapa ett betespräglad landskap med ett glest träd- och buskskikt. Grova solitärträd och arter som ek, rönn och björk gynnas vid gallringar. Hagmarkskaratären bibehålls genom återkommande bete under vegetationsperioden. Under perioder med högvatten när strandängsbetet är begränsat kan dessa områden utnyttjas intensivare.

3.2.5 Jakt och fiske

Jakt bedrivs idag i begränsad omfattning. Minkjakt med fälla bedrivs i viss utsträckning. Minkjakten är positiv för häckfågelbestånden och bör fortsätta och understödjas. Det är väsentligt att reservatet kan fungera som ett huvudsakligen störningsfritt häcknings- och rastområde för sjöfåglar. Länsstyrelsen har bedömt det som angeläget att en jaktfri zon inrättas i reservatet. Bland annat mot bakgrund att ingen inskränkning i jakten genomförs i andra delar av CW-området. Detta ger rastande fåglar en frizon under den allmänna jakttiden och innebär att Sverige lever upp till sina åtaganden enligt våtmarkskonventionen. All användning av blyhagel är förbjuden i hela Dättern såväl som i andra våtmarksområden.

Yrkesfisket i Dättern är omfattande. Fiskets bedrivande påverkas ej av reservatsföreskrifterna, annat än på så vis att nya bryggor ej får anläggas. Fisket regleras genom Fiskeriverkets föreskrifter om fisket i vissa sötvattensområden.

3.2.6 Båttrafik, bryggor, kanaler

Båttrafik förekommer inom området i liten omfattning och bedöms inte nämnvärt störa fågellivet. Reservatsföreskrifterna hindrar ej underhåll av angivna båtplatser och tillhörande bryggor och ej heller att kanaler genom vassen hålls öppna så att bryggorna kan nås från öppet vatten. Föreskrifterna hindrar ej heller underhåll av kanaler i vassen, som skall tjäna som barriärer för betesdjuren.

3.2.7 Tillträde

Länsstyrelsen har gjort bedömningen att tillträdesförbud till skydd för fågellivet för närvarande inte är motiverat inom någon del av reservatet. Tillträdesförbud kan emellertid i framtiden behöva övervägas om antalet besökande ökar avsevärt eller om fler störningskänsliga arter etablerar sig.

3.3 Beskrivning av skötselområden

Skötselområde 1

Markslag/naturtyp	Natura 2000-naturtyp
Betad strandäng 10 ha	6410 fuktäng (10 ha)
Bladvass/vatten 26 ha	3150 Naturligt eutrof sjö (26 ha)

Areal: 36 ha

Beskrivning: Flack, betad strandäng och bladvassbälte vid Dättersorp. Strandängen övergår via en låg strandbrink i åkermark vid reservatsgränsen. I den västra delen avgränsas strandängen av en invallning, beklädd med enstaka lövträdsdungar. Stranden i detta skötselområde är mycket långgrund vilket medför att omfattande gyttej- och finsedimentbankar blottläggs vid lågvatten. Området är av stor betydelse för bl a rastande vadare och änder.

Skötselmål: Vålövadad öppen strandäng med anslutande bladvassruggar och öppna långgrunda finsedimentstränder.

Kvalitetsmål: Kvarstående vegetation $\leq$ 5 cm i friska partier. Rik förekomst av indikatorarter för vålvävdade strändängar.

Engångsåtgärder: Bränning och fräsning av tuvor i områden där insatser krävs. Rövning av buskar och träd i strandbrinken i den östra delen. Komplettering av stängsel. Vid ån Ävans utflöde anläggs ett fågeltorn och en vandringsled mellan P-platsen och fågeltornet.

Underhållsåtgärder: Bete samt efterslätter vid behov. Underhåll av stängsel, anordningar och ledmarkeringar.

Skötselområde 2

Markslag/naturtyp	Natura 2000-naturtyp
Bladvass/vattenområde 27 ha	3150 Naturligt eutrof sjö (27 ha)
Strandäng, fuktäng och högstarrvegetation (21 ha)	6410 Fuktängar med starr (6430) (21 ha)
Övrig betesmark (5 ha)	

Areal: 53 ha

Beskrivning: Fuktig/frisk äng och igenväxande hagmark, strandäng och vassbälten. Området som betats tidigare är under igenväxning. Den sydöstra delen har hävdats genom slåtter under senare år. Den södra delen begränsas av en grävd kanal.

Skötsel mål: Öppna välhåvdade strandängar och fuktängar övergående i hagmark (mot område 4) och bladvassbälte med blå bård.

Kvalitetsmål: Kvarstående vegetation ≤ 5 cm i friska partier. Rik förekomst av indikatorarter för naturbetesmark/slåttermark.

Engångsåtgärder: Röjning av träd och buskar. Bränning och fräsning av tuvor i fuktiga områden där behov finns. I den norra delen kan vinterskörd av vass eller bränning av vass samt efterföljande fräsning av rotfilt behöva genomföras för att återskapa en blå bård. Hela området behöver stängslas. I den sydöstra delen kan på sikt den naturliga åfåran återskapas.

Underhållsåtgärder: Årligt bete och efterslätter vid behov. Röjning av inträngande sly och buskar och fräsning av tuvor genomförs då behov uppstår.

Skötselområde 3

Markslag/naturtyp	Natura 2000-naturtyp
Bladvass 13 ha	3150 naturligt eutrof sjö (13 ha)
Högstarrvegetation med inslag av snår (3 ha)	6410 Fuktängar med starr (6430) (3 ha)

Areal: 16 ha

Beskrivning: Högstarrvegetation med inslag av snår av Salix övergående i bladvassbälte och flytbladsvegetation

Skötsel mål: Mosaikartat bladvassbälte med flytbladsvegetation samt högstarrvegetation.

Kvalitetsmål: Vassbälte med betydande inslag av ytor med öppet vatten, undervattensvegetation och flytbladsvegetation.

Engångsåtgärder: Inga.

Underhållsåtgärder: Normalt inga, men vasslåter kan övervägas om det behövs för att bibehålla eller återskapa områdets karkatär.

Skötselområde 4

Markslag/naturtyp	Natura 2000-naturtyp
lövsumpkog (al, björk) 22	91E0 Alluviala lövskogar (18 ha ha)
barrskog/blandskog 13 ha	9070 trädklädda betesmarker (2 ha)
f.d betesmark 2 ha	91 DO Skogklädd myr (4 ha)

Areal: 37 ha

Beskrivning: Randskog vid Tore mosse. Närmast mossen talldominerad skog på torvmark övergående i lövskogar dominerade av björk eller al. Längst i SO blandskog med gran (igenväxt f.d hagmark).

Skötselmål: Lövskog och blandskog

Kvalitetsmål: Blandskog och lövskog med rikt inslag av äldre och döda träd samt död ved.

Engångsåtgärder: Røjning av inträngande granar i lövskogen

Underhållsåtgärder: Inga

Skötselområde 5

Markslag/naturtyp	Natura 2000-naturtyp
Högstarrvegetation med inslag av snår 6 ha	6410 Fuktängar med starr (6 ha)

Areal: 6 ha

Beskrivning: Högstarrvegetation med inslag av lövsnår. Området avgränsas i väster av en invallning. Genom området löper en grävd kanal.

Skötselmål: Högstarrvegetation/ och lövsnår ,alternativt betad fuktäng

Kvalitetsmål: Öppen fuktäng med enstaka snår (< 10 %).

Engångsåtgärder: Inga.

Underhållsåtgärder: Røjning av inträngande snår vid behov. Bete möjligt.

Skötselområde 6

Markslag/naturtyp	Natura 2000-naturtyp
Öppet vatten/bladvass (254 ha)	3150 Naturligt eutrof sjö (254 ha)

Areal: 254 ha

Beskrivning: Öppet vatten med sparsam flytblads- och undervattensvegetation. I strandnära områden ställvis bladvass och vid lågvatten blottlagda gyttje- och finsedimentbankar

Skötsel mål: Öppet vatten med inslag av bladvass och blottlagda stränder.

Kvalitetsmål: Öppet vatten med förekomst av flytblads- och undervattensvegetation. Förekomst av vegetationsfria tidvis blottlagda bottenar lämpliga som rast och födosöksområde för våtmarksfåglar.

Engångsåtgärder: Inga.

Underhållsåtgärder: Inga. Om behov uppstår kan vegetationsbekämpning av bladvass genomföras.

Friluftsliv**4.1 Övergripande mål**

Området bör göras mer tillgängligt för besökande samtidigt som besök kanaliseras till områden där störningarna för närboende och för fågelliv blir så liten som möjligt. Genom de besöksanläggningar och informationstavlor som ingår i reservatet skall Dätterns natur- och kulturmiljövärden bli mer kända.

4.2 Information och anläggningar

Idag finns inga särskilda anläggningar för friluftslivet.

För att förbättra tillgängligheten för allmänheten skall ett fågeltorn anläggas vid Dätterstorp. Naturvårdsförvaltaren skall om möjligt träffa överenskommelse med markägaren om att förbättra och utöka den parkering som finns vid vägen mot Dätterstorp omedelbart söder om järnvägen. Placeringen kan om så bedöms lämpligt ske öster om vägen. Från parkeringen skall en markerad led dras fram till det fågeltorn som uppförs vid utloppet av ån Ävan.

Informationstavlor skall sättas upp i anslutning till besöksparkeringen och där stigar når in i reservatsområdet. Tavlorna skall innehålla karta över re-

servatet samt bl a beskriva dess syfte, bevarandevärden och gällande föreskrifter för allmänheten.

Gränsmarkeringar skall utföras enligt naturvårdsverkets anvisningar.

Informationsanläggningar skall tillses regelbundet av naturvårdsförvaltaren och underhållas vid behov.

5 Dokumentation och uppföljning

En dokumentation av skötselåtgärder och deras effekt på flora och fauna är nödvändig för att se om den föreslagna skötselplanen följs och om målsättningen med naturreservatet uppfylls av de genomförda åtgärderna. I uppföljningen bör ingå återkommande fågeltaxeringar. Skötselplanen bör revideras då uppföljningen indikerar att behov finns. Naturvårdsförvaltaren ansvarar för att dokumentationen utförs och utvärderas.

Ett uppföljningsprogram tas fram samordnat med övriga reservat i länet.

6 Sammanfattning av planerad naturvårdsförvaltning

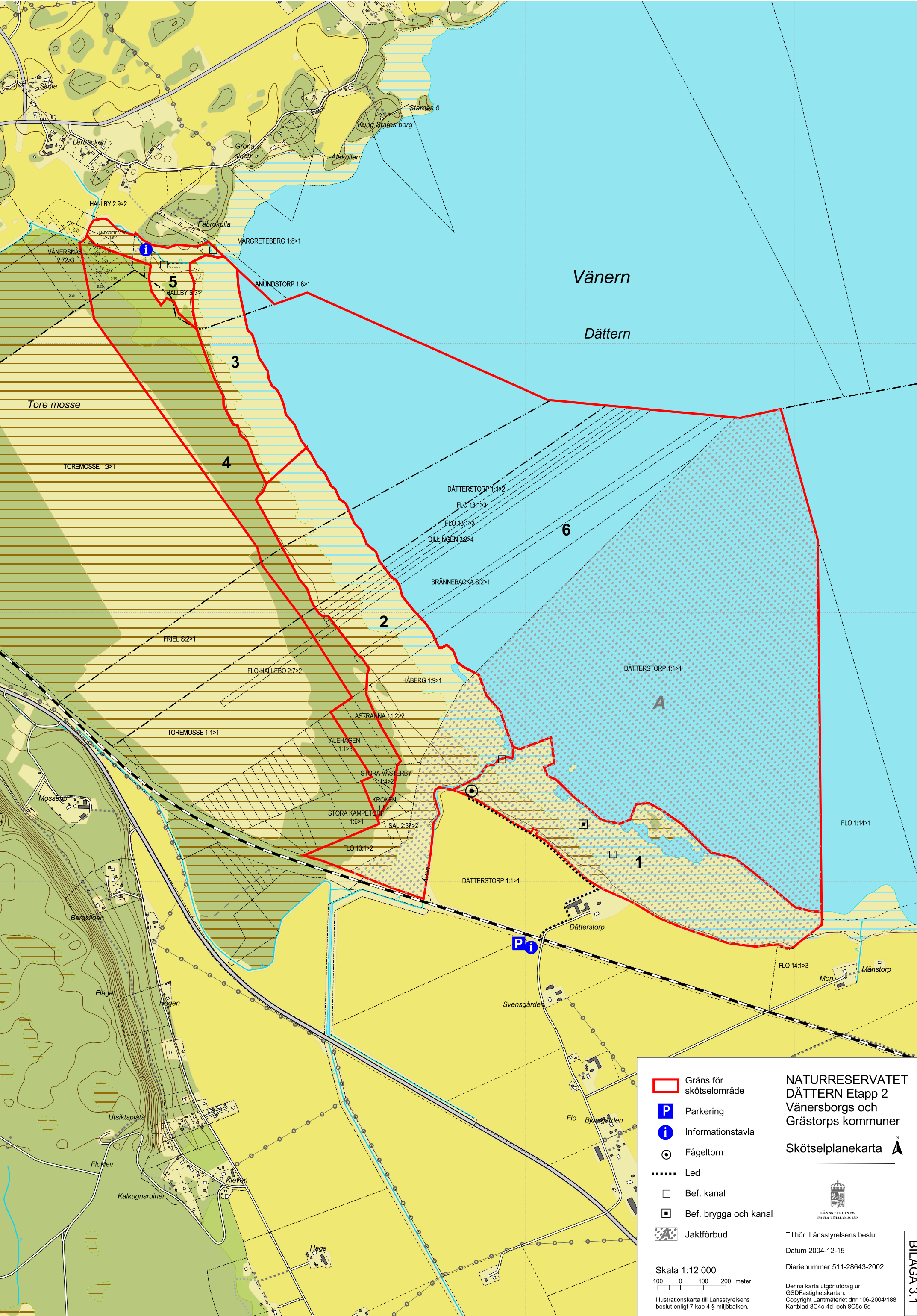
Hela naturvårdsförvaltningen för naturreservatet Dättern bekostas av staten.

Tabell 3. Prioritering av föreslagna skötselåtgärder, intervall för genomförande och prioriteringsgrad på åtgärden: (1) Högsta prioritet; (2) Hög prioritet;

Skötselåtgärd	Skötselomr.	När	Prioritet
Kompletterande fräsning av tuvor	1	2006	1
Röjning	2	2006	1
Bränning/fräsning + bete	2	Våren 2007	1
P-pats, fågeltorn, information Dettorstorp	1	2007	2

7 Referenser

- Almer, B 1978. Gösen i Dättern. Stencil.
- Andersson, B., 1978. Vätern –vattenvegetation.
- Cederberg, B., Löfroth, M. 2000. Svenska djur och växter i det europeiska nätverket Natura 2000. ArtDatabanken, SLU, Uppsala.
- Gärdenfors, U., 2000. Rödlistade arter i Sverige 2000. ArtDatabanken, SLU, Uppsala.
- Granath L., 2001. Vegetationsförändringar längs Väterns stränder.
- Länsstyrelsen. Skötselplan för Dätterns Naturreservat, etapp I. Bilaga 5 till Länsstyrelsens beslut 1998.
- Naturvårdsverket. 1997. Svenska naturtyper i det europeiska nätverket Natura 2000.
- Schafferer, T. Dättern – ornitologisk inventering av en vänervik. Länsstyrelsen i Älvsborgs län rapport 1987:5.
- Willén, T (red) Dättern och Brandsfjorden – Vattendata. NLU 1977.

- Gräns för skötselområde
- Parkering
- Informationstavla
- Fågeltorn
- Led
- Bef. kanal
- Bef. brygga och kanal
- Jaktförbud

NATURRESERVATET
DÄTTERN Etapp 2
Vänersborgs och
Grästorps kommuner

Skötselplanekarta

Tillhör Länsstyrelsens beslut
Datum 2004-12-15
Diarienummer 511-28643-2002

Skala 1:12 000
100 0 100 200 meter
Illustrationskarta till Länsstyrelsens
beslut enligt 7 kap 4 § miljöbalken.

Denna karta utgör utdrag ur
GSD Fastighetskartan.
Copyright Lantmäteriet dnr 106-2004/188
Kartblad 8C4c-4d och 8C5c-5d